

Kódex de las Huelgas, nádherný monument španielskej katolíckej sakrálnej hudby

Branislav Krasnovský

6. augusta 2024 ✚ Cirkev Kultúra

Kódex alebo Hudobný kódex de las Huelgas je stredoveké hudobné dielo, ktoré vzniklo na začiatku 14. storočia v cisterciánskom kláštore klauzúrnych sestier Santa María la Real de las Huelgas v Burgose. Obsahuje hudobné diela patriace do obdobia stredovekej hudby známej ako Ars antiqua. Je to jediné viachlasné hudobné dielo zo stredoveku, ktoré sa dodnes zachovalo v mieste svojho vzniku a patrí reholi, ktorej členovia toto dielo pred viac ako 700 rokmi vytvorili. Kláštor dodnes patrí španielskym cisterciánkam.

Kódex de las Huelgas

zdroj: wikimedia commons

Pár slov o kláštore Santa Mariáa la Real de las Huelgas v Burgose

Cisterciánsky ženský kláštor Santa María la Real de las Huelgas v Burgose založil kastílsky panovník Alfons VIII. so svojou manželkou Eleonórou de Plantagenet v roku 1187. Kláštor srdečne podporovala práve manželka kastílskeho panovníka. Prvými mníškami nového kláštora boli mníšky zo Santa Mariáa de la Caridad v Navarre, ktorý bol založený v roku 1157. Neskôr sa cisterciánskou mníškou stala aj infantka Constanza z kastílskej kráľovskej rodiny. Rodičia Alfons VIII. Kastílsky a Eleonóra de Plantagenet boli na svoju dcéru hrdí.

Opátstvo v Las Huelgas patrilo k najznámejším opátstvám stredovekej Európy a kláštor vlastnil množstvo majetkov. Nesmiernej úcte sa tešil aj v 19. a 20. storočí, o čom svedčí aj to, že v kláštore bolo korunovaných niekoľko významných španielskych panovníkov (Juan II., Alfoso XI. či Enrique II.). Mnohí z budúcich španielskych rytierov boli v tomto kláštore aj vovedení do rytierskeho stavu (Ferdinand III., Eduard I. Anglický, Pedro I. Kastílsky).

V kláštore sa nachádza aj množstvo hrobov významných španielskych politických lídrov, národných hrdinov a iných významných osobností. Žiaľ, veľká čas hrobov bola zničená drancujúcimi napoleonskými vojakmi na

začiatku 18. storočia.

Okrem Alfonsa VIII. či Eleonóry de Plantagenet tu boli pochovaní aj španielski rytieri, ktorí bojovali v bitke pri Las Navas de Tolosa v roku 1195, Fernando de la Cerda, syn španielskeho panovníka Alfonsa X.

Múdneho, Sancho Kastílsky arcibiskup z Toleda, syn Ferdinanda III. Svätého, Mária Anna Rakúska, vnučka španielskeho panovníka a nemeckého cisára Karola I., infantka Blanca Portugalská, vnučka Alfonsa X. Múdneho, Eleonóra Kastílska, manželka Alfonsa IV. Aragónskeho a i.

Kláštorný komplex sa od 12. storočia značne zmenil a rozšíril. Najstaršia časť kláštorného komplexu je románska, veľká časť je gotická a časť stavieb prešla renesančnou a barokovou prestavbou. Kostol vykazuje znaky francúzskej gotiky. Nádherný je oltár z 18. storočia, ktorý je dielom architekta Polykarpa Lanestosa a sochárov Juana de Pobes a Pedra Guillena, nádherné sú aj bohato zdobené vitrážové okná, či bohatá výzdoba obrazov a tkanín. O kláštore by sme mohli písať veľmi dlho, pre lepšiu predstavu pripájam odkaz na video:

Základné informácie o hudobnom kódexe Las Huelgas

Hudobný kódex vznikol na požiadavku cisterciánskej opátky Maríe Gonzales de Agüero, niekedy v rokoch 1319 – 1333. V kódexe je zahrnutý celý hudobný repertoár cisterciánskych sestier kláštora. Veľké úpravy tohto hudobného kódexu vykonal hudobný skladateľ Juan Rodriguez, ktorý aj vytvoril niekoľko skladieb. Takisto však upravoval aj niektoré staršie skladby a notovo ich prepisoval do menzutélny notácie, čo neskôr uľahčilo prepis hudobného kódexu do modernej notácie a tiež pomohlo pri prepise iných rukopisov do štvorcovej notácie.

Hudobný kódex Las Huelgas bol objavený v roku 1904 benediktínskymi mníchmi z kláštora Santo Domingo de Silos. Mnísi Casiano Rojo a Luciano Serrano narazili na kódex Las Huelgas, keď hľadali v dominikánskej knižnici a archíve gregoriánske kódexy.

Do povedomia širšej verejnosti však hudobný kódex dostal až katalánsky muzikológ Higinio Anglès vďaka svojmu dielu *El Còdex Musical de las Huelgas. Música a veus dels segles XIII-XIV*. Toto dielo vydal v roku 1931, pričom jeho dielo obsahuje pôvodné faksimile (verná kópia) rukopisu.

Objav Las Huelgas osvetlil prax skladania a predvádzania polyfónnej hudby na Pyrenejskom polostrove v období stredoveku, čo bola dovtedy sporná otázka. Higinio Anglès svojím dielom *El Còdex Musical de las Huelgas* umožnil určiť pôvod iných hudobných diel, ktorých etnicita dovtedy nebola jasná (napríklad *Madridský kódex*, ktorý bol jednoznačne potvrdený ako španielske dielo).

Skladba Agnus Dei z Kódexu Las Huelgas

zdroj: youtube.com

Posledným muzikologickým odborníkom, ktorý sa hudobnému kódexu Las Huelgas vyčerpávajúco venoval, bol Gordon A. Anderson vo svojej knihe *Huelgas Manuscript, Burgos, Monasterio de Las Huelgas*. Muzikológ Ismael Fernández de la Cuesta zošity kódexu umiestnil do správneho poradia, takže súčasné poradie skladieb sa líši od starej, Anglèsovej verzie.

Las Huelgas obsahuje 186 hudobných skladieb, pôvodne komponovaných od 12. storočia do začiatku 14. storočia. Z toho u siedmich skladieb chýba hudobný zápis, takže reálne zhudobnených je len 179 skladieb.

Zastúpené hudobné formy pokrývajú takmer všetky formy zodpovedajúce Ars Antiqua: moteto, conductus, organum a sekvencia.

Motetá od 13. storočia používali kontrapunkt založený na repetitívnom opakovaní základného hlasu, nazývaného ako *cantus firmus*. Charakteristickým znakom moteta je jeho viactextovosť. Každý z hlasov mal iný text a to dokonca v rôznych jazykoch. Motetá boli obľúbené aj v renesancii a baroku.

Conductus – špecifický druh viachlasnej latinskej piesne. Hlavná melódia bola umiestnená do spodného hlasu, nebola prevzatá z chorálu, ale bola vytvorená autorom. V krátkych conductoch sa všetky hlasy (obvykle 2 – 3) pohybovali v rovnakom modálnom rytme. Existovali aj náročné a rozsiahle conducty s diferencovaným rytmom jednotlivých hlasov, ich bližšia charakteristika však presahuje rámec tohto článku. Conducty komponovali najmä dvaja francúzski skladatelia: Magister Leonius, zástupca parížskej školy z Notre-Dame, autor hudobného diela *Magnus liber organi* a jeho žiak Perotinus, ktorý dielo svojho učiteľa čiastočne upravil. Perotinus okolo roku 1200 zbierku svojho učiteľa doplnil o trojhlasý a štvorhlasý, ktoré rozvíjal v diskantovom štýle.

Organum je najstaršou technikou stredovekého európskeho viachlasu, používanou najmä medzi 1. – 12. storočím. Organum teda vzniklo v ranom stredoveku v hudobnej praxi gregoriánskeho spevu, pri ktorom je základom vedúci hlas, *vox principalis*. K tomuto hlasu sa pridáva samostatný druhý hlas, *vox organalis*, ktorý sa pohybuje tvrdošijne paralelným pohybom. Tento spočiatku improvizovaný viachlasný spev sa preniesol v stredoveku do viacerých kláštorov a katedrál. Prvým dokladom, ktorý opisuje organálnu prax je *Musica enchiridis* z konca 9. storočia. Z *Musica enchiridis* je zrejmé, že skladatelia akceptovali zdvojenie oktáv, ktoré boli pri viachlasných skladbách, mužských a chlapčenských zborov, nevyhnutné. Dielo *Scholia enchiridis* podrobne popisuje celú tému organa.

Sekvencia (lat. *sequentia*) je v kresťanskej liturgii recitovaný, alebo spievaný nebiblický text, ktorý pôvodne podkladal dlh = *melismy* na poslednej slabike aleluja, spievanej pri omši (kvôli lepšiemu zapamätaniu melódie). Za prvého tvorca sekvencií je považovaný blahoslavený Notker Bbalbulus, ktorý na konci 9. storočia vytvoril hudobnú zbierku s názvom *Liber hymnorum*. Neskôr sa sekvencie osamostatnili a koncom 12. storočia sa stali piesňami. Postupne vzniklo približne 5000 sekvencií v Španielsku, Anglicku, Nemecku, Francúzsku a Čechách. Po Tridentskom koncile boli v roku 1570 zakázané všetky sekvencie s výnimkou štyroch: *Victimae paschali laudes*, *Veni sancte Spiritus*, *Lauda Sion Salvatorem* (Sióne, chval Spasitele), *Dies irae* a v roku 1727 bola povolená sekvencia *Stabat Mater dolorosa*.

Casta Catholica z Kódexu Las Huelgas

zdroj: youtube.com

Zvyšných 145 skladieb má polyfónny charakter.

Nebudeme samozrejme vypisovať podrobne všetkých 186 hudobných skladieb, ktoré kategorizovali a klasifikovali aj ďalší hudobní vedci, manželia Anglèsa a Roberta Pla. Uvedieme len tie najvýznamnejšie, ktoré si môžete vypočuť na tomto odkaze: <https://www.youtube.com/watch?v=DIC-sUv90bs&list=PLs6WokakVHhQQaaLQpU2PtKhkqOKmvLJr&index=4>

Ide o skladby: *Homo miserabilis*, *Casta Catholica*, *Quis dabit capiti*, *Eya mater*, *Flavit auster*, *Benedicamus Domino*, *Agnus Dei*, *Sanctus*, *Belial vocatur*, *Ex Agone Sanguinis*, *Crucifigat*

Omnes, Ex illustri nata prosapia, Rex Virginum amator, In Sapiencia, Ave gloriosa.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/kodex-de-las-huelgas-nadherny-monument-spanielskej-katolickej-sakralnej-hudby/>